

İTHAKİ DÜNYA KLASİKLERİ

ÉMİLE ZOLA

ROUGONLARIN GÜLEN TALİHİ

Fransızca Aslından Çeviren

Alev Er

Yazarın Önsözü

Amacım ilk anda birbirine benzemez görünen ama yakından bakınca sıkı sıkıya bağlı olduğu anlaşılan on, on beş, yirmi kişiye hayat vermiş bir ailenin, küçük bir insan kümesinin toplumda nasıl yol alıp ilerlediğini açıklamaya çalışmak. Yerçekimi gibi kalıtımın da kendine özgü kuralları var çünkü.

Kişilik ve çevre sorunlarının her ikisini de çözümlenip insanlar arasındaki matematik bağı bulmaya, o bağı izini sürmeye çalışacağım. Ve bağların tümünü kavrayıp, toplumsal grubu tümüyle ellerimin arasına alıp onun tarihsel bir dönem aktörü olarak yaptıklarını ortaya koyacak, olanca davranış karmaşıklığıyla yeniden yaratacağım; hem bireylerin tek tek iradesini, hem de toplamını harekete geçiren dürtüyü inceleyeceğim.

Rougon-Macquartların, ele alıp incelemeyi üstlendiğim ailenin temel özelliği doymak bilmez iştahı, çağımızın büyük kalkışması olan zevk ve sefa düşkünlüğü. Fizyolojik olarak sülaledeki ilk organ hasarında ortaya çıkan, sülalenin her ferdinde ortamına göre duygu, arzu, tutku gibi insani, doğal ve

içgüdüsel tezahürleri olan, yerine göre erdem ya da kötülüğe dair uygun isimler alan, ağır ağır ve art arda dizilmiş sinirsel ve kan bağına dayalı vakaların mirasçısı onlar. Tarihsel olarak ise bir halkın parçaları; çağdaş toplumun her yanına yayılıyor, her mevki ve statüye ulaşıyor, özellikle alt sınıfların toplumsal ortamda edindiği modern dürtülerin ve bireysel dramlarının da etkisiyle hükümet darbesi pususu, Sedan ihaneti üzerinden İkinci İmparatorluk dönemini yansıtıyorlar.

Bu hacimli kitap için gereken malzemeyi üç yıldır topluyordum ve kaçınılmaz dram, sanatçı olarak çok istediğim ama bu kadar yakın olduğunu ummaya cesaret dahi edemediğim korkunç ve zorunlu son gerçekleştiğinde, yani Bonaparte düştüğünde ilk cildi yazmıştım bile; ve bu cilt bütünlüklü bir döngü içinde gelişerek ve ölü bir hanedanın, tuhaf bir çılgınlık ve utanç döneminin resmini çizerek bugün itibarıyla tamamlanmış durumda.

Dolayısıyla zihnimde epizodlar hâlinde kurduğum bu eser İkinci İmparatorluk döneminde hüküm sürmüş bir ailenin doğal ve toplumsal tarihi. Bu epizodların ilki olan *Roignonların Gülen Talibi*'nin bilimsel bir adı da olmalı: *Kökler*.

Émile Zola
Paris, 1 Temmuz 1871.

Plassans'ta şehrin güneyindeki Roma kapısından çıkıp kenar mahallelerin ilk birkaç evini geçince Nice yolunun sağ tarafında önünüze, oralarda Saint-Mittre Meydanı diye bilinen geniş bir arazi çıkar.

Saint-Mittre Meydanı yol kenarından çiğnenmiş otlarla kaplı ince bir şeritle ayrılan, uzun, dörtgen biçimiyle uzayıp giden bir alandır. Sağ tarafında bir sıra harap binayla sınırlanan çıkmaz bir sokakçık bulunur; solda dip tarafta ise yosun bürümüş iki duvar görülür; duvarların üstünden, girişi dış mahallenin daha aşağı tarafında olan Jas-Meiffren Konağı'nın bahçesindeki yüksek dut ağaçlarının dalları sarkar. Üç kenarından böylece çevrelenen harman yerinde sizi hiçbir yere götürmeyen, sadece gezintiye çıkanların geçtiği bir meydan havası vardır.

Eskiden orada yöre halkının pek itibar ettiği azizin, Saint Mittre'in himayesinde olduğu düşünülen bir mezarlık vardı. Plassans'ın eskileri yıllarca kapalı kalan bu mezarlığın duvarlarının 1851'de hâlâ ayakta olduğunu hatırlardı. Yüz yılı

aşkın süredir ağzına kadar ceset dolu olan toprak artık ölülere kismaya başlayınca şehrin öteki ucunda başka bir mezarlık açmak gerekmişti. Terk edilen eski mezarlık ise her ilkbaharda koyu ve sık otlarla bezene bezene iyice arınmıştı. Mezarlıkların her kazma vuruşta mutlaka insana ait bir organ parçası çıkardığı bu bereketli toprak giderek müthiş verimli hâle geldi. Mayıs yağmurları ve ardından gelen güneşli haziran günleri sonrasında yoldan bakınca duvarları aşan bitkilerin uç kısımlarını görürdünüz; içerisi büyük çiçekli bitkilerin benzersiz parıltılarıyla harelenen koyu yeşil renkte derin bir deniz gibi olurdu. Birbirine sıkı sıkıya dolanmış bitki saplarının altından da bitki özsularının sızdığı buram buram nemli toprak kokusu gelirdi.

Harman yerinin o zamanki başka bir tuhaflığı da koca koca meyvelerini Plassanslı hiçbir kadının koparmaya kalkmadığı, dalları eciş bücüş, devasa budaklı armut ağaçlarıydı. Şehirde insanlar o meyvelerden tiksintiyle söz ederken kenar mahalle veletleri aldırış bile etmez, akşam hava kararınca çeteler hâlinde duvarları aşır, olgunlaşmasını bile beklemeden armut aşırma yarışları.

Ot ve ağaçların bu gülbüz yaşamı eski Saint-Mitte Mezarlığı'nda ölümü kısa süre içinde yutup yok etti; meyve ağaçları ve çiçekler o çürümüş insan bedenlerini öyle oburca tüketti ki, zaman geldi, bataklık boyunda gezinenler o içe işleyen yabancı şebboy kokusundan başka şey duyamaz oldu. Birkaç yaz bunu sağlamak için yeterli oldu.

Belediye o sırada bu boş boş yatan kamu malından yararlanma yollarını aramaya başladı. Yol ve çıkmaz sokak boyunca uzanan duvarlar yıkıldı, otlar, armut ağaçları söküldü. Ardından sıra mezarlığı düzlemeye geldi. Metrelerce derine inip kazdılar, yumuşattıkları toprağın zaten vermeye can attığı kemikleri bir tarafa yığdılar. Armut ağaçlarının yasını

tutan yumurcaklar yaklaşık bir ay kafataslarıyla top, misket oynadı; münasebetsiz birtakım muzipler bir gece şehirdeki evlerin kapılarındaki çingırak iplerini uyluk ve kaval kemikleriyle donattı. Plassanslı'nın bugün bile unutamadığı bu rezalet o kemik yığınının yeni mezarlıkta derin bir çukura gömme kararı alınana kadar her gün sürdü. Ama taşrada işler bilgece bir yavaşlıkta ilerler; şehir sakinleri tam bir hafta boyunca biricik çöp arabasının moloz taşır gibi insan kalıntısı taşımalarını uzaktan seyretmek zorunda kaldı. Daha da beteri, çöp arabası bütün Plassans'ı boylu boyunca kat etmek zorundaydı ve sokaklardaki berbat kaldırım taşları yüzünden de her sarsılışında yere bereketli toprakla karışık kemik saçtı. Hiçbir dini tören yapılmadı; ağır, kaba saba bir nakil işlemi, hepsi o. Hiçbir şehir halkının midesi bu kadar kalkmamıştır.

Eski Saint-Mittre Mezarlığı arazisi uzun yıllar bir dehşet unsuru olarak varlığını sürdürdü. Ana yolun kenarında gelen geçene açık vaziyette ıssızca bekledi ve yeniden yabancı ot istilasına uğradı. Belediye araziyi satmayı düşünmüş, üstüne bina yapılmasını ummuş, ama alıcı bulamamış olmalı; insanları böyle bir şeyden o kemik yığınının ve sokaklarda tek başına, inatla gidip gelen çöp arabasını hatırlayanlar alıkoydu belki; ya da daha çok yine kendine özgü taşra tembellik ve yavaşlığıyla, yıkıp yenisini yapmaya duyulan isteksizlikle açıklamak gerekir. Ama öyle ya da böyle belediye araziyi olduğu gibi muhafaza etti, hatta sonunda satmak istediğini de unuttu. Çevresine tahta perde bile çekmedi; her isteyen içeri dalabiliyordu. Ve derken, aradan geçen yılların getirdiği unutkanlığın da sayesinde herkes o boş arazi köşesine alıştı; insanlar kenardaki otlara ilişir, içinde dolaşır oldu ve arazi giderek kalabalıklaştı. Gezintiye çıkanlar yeşil ot halıyı ezdikçe, ezilip düzlenen toprak kül rengine dönüp sertleştikçe eski mezarlık da az çok yalapaşap düzeltilmiş bir meydana

benzedi. Her türlü tiksindirici anı belleklerinden iyice silinsin diye, şehir sakinleri farkında bile olmadan arazinin adını da değiştirmeye yöneltildi; azizin adını korumakla yetinildi, aynı ad arazinin bir köşesinden içeri doğru uzanan çıkmaz sokağa da verildi. Böylece Saint-Mittre Meydanı'nın yanı sıra bir de Saint-Mittre Çıkmazı oldu.

Bunlar epeyce eski bir tarihte olmuş şeyler. Otuz yılı aşkın süredir ise Saint-Mittre Meydanı'nın kendine özgü bir görüntüsü var. Ondandır yararlanma konusunda epey ilgisiz, uyuşuk davranan belediye cüzi bir ücret karşılığında burayı kenar mahallenin araba tamircilerine kiraladı, onlar da araziyi kereste doğrama atölyesine dönüştürdü. Meydan bugün hâlâ devrik sütun yığını gibi orada burada öbek öbek yatan on ila on beş metre uzunluğunda kerestelerle dolu. Kereste yığınları, arsanın bir ucundan ötekine üst üste, birbirine paralel uzanan bu gemi direği benzeri şeyler çocukların değişmez oyun ve neşe kaynağı. Bir kısım kereste kayıp yerinden oynadığı için arazi yer yer yuvarlak ahşap parkeyle döşenmiş gibi; denge mucizeleri yaratmadan üstünde yürümek ise neredeyse imkânsız. Yumurcak çetelerinin gün boyu tek yaptığı da işte bunu talim etmek. Kalın kalasların üstünden atlarken, peş peşe dizilip daracık tahtaların kenarına basarak yürümeye çalışırken, ata biner gibi üstüne oturup sürüne sürüne ilerlerken görürsünüz onları; bu envaiçeşit oyun genellikle kavga ve gözyaşıyla biter; ya da on, on ikisi yerden birkaç ayak yüksekte ince bir kalasın kenarına oturup birbirlerine sarılır, saatlerce sallanırlar. Saint-Mittre Meydanı çeyrek yüz yılı aşkın süredir kenar mahalleli yumurcukların don kıcı eskittiği bir teneffüs alanı bu yüzden.

Bu kayıp köşeyi daha da acayip kılan ise yolu buradan geçen Çingene göçerlerin gelenek gereği burayı kendilerine mesken edinmeleri oldu. Koca bir aşiret barındıran o te-

kerlekli evlerden biri Plassans'a gelince ilk iş Saint-Mittre Meydanı'nın ucunda bir yere konaklar. Bu yüzden meydan hiç boş kalmaz; tuhaf davranışlı bir katile, yabancı erkekler ve sıksa mı sıksa kadınlardan oluşan bir topluluk, aralarında dolaşıp yerlerde yuvarlanıp duran şişşirin çocuklar hep oradadır. Açık havada yaşayıp ayıp nedir bilmeyen, tencere kaynatıp ne idüğü belirsiz şeyler yiyen, yırtık pırtık örtülerini serip yerde uyuyan, kâh kavga edip kâh sevişen, leş gibi sefalet ve vesilik kokan bir topluluk.

Bir zamanlar boğucu güneş sıcağında tozlu çiçeklerinin çevresinde eşek arıları vızıldayan bu ölü ve ıssız arsa şimdi Çingenelerin kavga gürültüsünün, kenar mahalle yumurcaklarının çığlıkları yaygaralarının eksik olmadığı, çın çın öten bir yer. Atölyede kalas biçen bir hızar da bir köşede çıkardığı gıcirtılarla çığlıklara bas sesi katıp altlık yapar. İyice ilkel bir doğrama faaliyeti: Kalası yüksekçe iki sehpanın üstüne yerleştirirler, bir hızarca kalasın üstüne çıkar, öteki ise dökülen talaşın gözünü kör etmesine aldırmadan aşağıdadır; enli sağlam bir testereyi dur durak bilmeden bir aşağı bir yukarı itip çekerler. İki adam saatlerce, makine düzeni ve ruhsuzluğuyla harekete geçirilen kuklalar gibi eğilip kalkar. Doğradıkları kereste de kusursuz dörtgenler biçiminde üst üste düzenlice yerleştirilmiş iki ya da üç metre yüksekliğinde yığınlar hâlinde duvar dibine sıralanır. Kimi zaman mevsimler boyunca yerinden oynatılmadan duran, toprağa değen taraflarını otlar bürümüş bu dört köşe öbekler Saint-Mittre Meydanı'nın hoşluklarından. Aralarında esrarengiz, gizli, dar patikalar oluşur ve o patikalar da kereste öbekleriyle duvar arasındaki daha genişçe yola bağlanır. Duvarlarını yosun bürümüş, toprağın kalın bir yün halı gibi otlarla kaplı olduğu bu yola eski mezarlığın ürpertici sessizliği hâkimdir. Kızgın güneşin ısıttığı eski mezarlardan dışarı uğramış ölüm şehvetinin sı-

çak, belli belirsiz soluğunun oralarda dolaştığını hisseder gibi olursunuz. Bütün Plassans kırsalında daha heyecan verici, aşk, yalnızlık ve şefkatin bundan daha çok titreştiği başka yer yoktur. Sevmek, aşk pek yakışır oraya. Mezarlık boşaltılırken kemik yığınlarını oraya yığılmış olmalı, çünkü bugün bile ıslak toprağı azıcık eşeleseniz içinden hâlâ kafatası parçaları fıskırdığını görmeyiz işten değildir.

Hoş, bir zamanlar bu otların altında ölümlerin yattığını bugün artık düşünen yok. Gündüz kalas öbeklerinin arkasına saklambaç oynayan çocuklar girer sadece. O yeşil halı kaplı yol ise hâlâ bâkir; kimse bilmez. Bilinen, gözle görülen tek şey kalas dolu, kül rengi toz kaplı doğrama atölyesidir. Sabahları ve ikinci vakti, güneş ılıkken fıkır fıkır olur orası, bütün o hengâmenin, kalaslar arasında oynayan yumurcakların ve tencerenin altındaki ateşi canlandıran Çingenelerin tepesinde, kalasın üstüne çıkmış hızarının rakkas düzeniyle inip çıkan hareketinin gökyüzüne vuran kuru silüetini görürsünüz; bu eski, ebedi istirahatgâhta filizlenen ateşli yeni hayatı düzenliyordur sanki. Kalasların üstüne oturup batan güneşte bedenini ısıtan yaşlılardır bazen vaktiyle Plassans sokaklarında kemik taşıdığını gördükleri o efsanevi yük arabasının lafını eden.

Gece olunca Saint-Mittre Meydanı boşalır, büyük bir kara delik gibi çukurlaşıverir. Çingenelerin dip tarafta bir yerde yaktığı ateşin ölgün ışığından başka bir şey görünmez olur. Ara sıra birtakım gölgeler oluşur; onlar da koyu karaltıların içine dalıp sessiz sedasız kaybolurlar. Hele kışın büsbütün kasvetli bir hâl alır burası.

12

Bir pazar akşamı saat yedi sularında Saint-Mittre Çıkmazı'ndan usulca genç bir adam çıktı. Duvarların dibinden süzülüp atölyedeki kalasların arasına daldı. 1851'in aralık ayının ilk günleriydi. Kuru bir soğuk vardı. Dolunaydı ve ay

kış aylarına özgü çığ bir aydınlıkla parlıyordu. Kalas atölyesi arsası yağmurlu gecelerdeki gibi çukurlaşmış, kasvetle karanlığa gömülmüş değildi pek; beyaz ışıktan geniş bir örtüyle aydınlanmıştı, soğuk havanın sessiz hareketsizliğinde tatlı bir melankoliye bürünmüştü.

Genç adam arsanın kıyısında birkaç saniye durakladı, endişeyle karşıya baktı. Ceketinin altına sakladığı uzun bir tüfeği dipçiğinden kavramıştı, ay ışığında parlayan tüfek namlusu yere bakıyordu. Silahı göğsüne bastırıp, arsanın dip tarafında yığılı dört köşe kalas karaltılarına dikkatle göz gezdirdi. Baktığı yer haneleri kesin hatlarla belirli ışık ve gölgeden oluşmuş, beyazlı siyahlı bir dama tahtasını andırıyordu. Arsanın tam ortasında, kül rengi çıplak zeminde o iki hızarının sehpasını gördü; upuzun, daracık, tuhaf bir şey; kâğıda mürekkeple çizilmiş ürkütücü geometrik bir şekil gibi. Atölye arazisinin kalan kısmındaki kalas döşeme ise mehtabın üstünde uykuya yattığı geniş bir yatak gibiydi; iri uzun kalaslar boyunca uzanan gölge hatlar belli belirsiz ince siyah çizgilerle sınırlarını belirlemişti. Kış mehtabı altındaki buza kesmiş sessizlikte uyku ve soğuktan kasılıp kalmış gibi kımlıtsızca yere serili duran bu bir sürü kalas eski mezarlığın ölülerini çağırıştırıyor gibiydi. Genç adam o boş arsaya şöyle bir baktı; ne bir canlı gördü, ne bir soluk duydu; görünürde bir tehlike yoktu. Daha çok dip taraftaki koyu lekelerden ürktü. Ama yine de şöyle bir bakıp kısa bir tereddüt geçirdikten sonra atölye arsasını hızla geçti.

Kendini güvende hisseder hissetmez yavaşladı. Duvar boyunca uzanan yeşil örtülü, kerestelerin arkasındaki yolda yürüyordu şimdi. Üstelik ayaklarının altında çıtırdayan buzlanmış otlar dışında kendi adımlarının sesini bile duymuyordu orada. İçini bir ferahlık duygusu kapladı. Tehlikeli hiçbir şey hissetmediği, sadece hoş, tatlı şeyler yapmak için geldiği bu

yolu seviyor olmalıydı. Tüfeğini gizlemez oldu. Yol gölgeli bir siper hattı gibi uzayıp gidiyordu; arada iki kalas yığını arasından ay ışığı sızıyor, ince bir ışık huzmesi önündeki çimenli yolu kesiyordu. Karanlık ya da aydınlık her şey uyuyordu; tatlı, derin ve hüznü bir uykudaydı her şey. O yoldaki huzur başka hiçbir yerde yoktu. Genç adam yolu boylu boyunca geçti. Jas-Meiffren duvarlarının açığı oluşturduğu yere gelince durup kulak kesildi; komşu konaktan ses gelip gelmediğini duymak ister gibiydi. Hiç ses gelmediğinden emin olunca da eğilip kalaslardan birini kenara çekti, tüfeğini kalas yığının içinde bir yere sakladı.

O bulunduğu açılı alanda eski mezarlık taşınırken unutulmuş eski bir mezar taşı vardı muhtemelen, yerde yanlamasına, verev yattığı için yüksekçe bir oturağı andırıyordu. Yağmur taşın köşelerini yumuşatıp yuvarlaklaştırmış, taşı yosun kaplamaya başlamıştı. Ama taşın yere gömülü yüzündeki kitabe hâlâ okunuyordu: Müteveffa Marie... burada yatıyor... Zaman kitabedeki yazının kalanını silmişti.

Genç adam tüfeği sakladıktan sonra bir kez daha etrafı dinledi, yine ses gelmeyince taşın üstüne çıkmaya karar verdi. Duvar alçaktı, dirseklerini duvarın kiremitlerine dayadı. Ama duvar boyu uzanan sıra sıra dut ağaçlarının arkasındaki ışıklı düzlükten başka şey göremedi; Jas-Meiffren'in düz ve çıplak arazisi ay ışığında ağartılmamış muazzam bir çarşaf gibi uzayıp gidiyordu. Yarıcının oturduğu evle çevresindeki müstemilat daha da parlak beyaz lekeleri andırıyordu. Genç adam gözlerini endişeyle o tarafa çevirirken şehir saati tok ve uyuşuk bir sesle yediyi vurdu. Saatin vuruşlarını saydı tek tek, sonra şaşkın, ama rahatlamış olarak taştan indi.

Uzun süre beklemeyi göze almış gibi taşın üstüne oturdu. Soğuğu hiç hissetmiyor gibiydi. Gözlerini bir karaltı kütesine dikip yarım saat kadar hiç kıpırdamadan orada öylece

oturdu; düşünceli bir hâli vardı. Büzüştüğü köşe bayağı karanlıktı, ama ay giderek yükseldi, bedenini ortaya çıkardı, başı ışık içinde kaldı.

Sağlam yapılı bir delikanlıydı, narin dudakları, pürüzsüz teni gençliğini ele veriyordu. On yedi yaşında kadar olmalıydı. Göz alıcı denecek kadar yakışıklıydı.

Zayıf, ince yüzü güçlü bir heykeltıraşın parmaklarıyla işlenip şekillendirilmiş gibiydi; çıkık alını, tümsekli kaşları, kartal gagası burnu, geniş ve orantısız çenesi, elmacık kemikleri çıkık içerlek yanakları yüzüne çok ama çok güçlü bir ifade veriyordu. Yaşı ilerleyince başı çok belirgin biçimde kemiklenecek, gezgin şövalye başı gibi incelecekti. Ama ergenliği henüz aşmış bu yaşta yanakları ve çenesi belli belirsiz tüylenmişti için yüzünde yer yer beliren şirin ifade, çehrenin henüz yeterince şekillenmemiş çocuksu bazı kısımları bu sertliği henüz yansıtmıyordu. Şimdilik yeniyetmeliğini ele veren sevecen kara gözleri de bu enerjik yüze belli bir yumuşaklık katıyordu. Her kadının seveceği tipte bir çocuk değildi, yakışıklı delikanlı diye tanımlanmaktan hâlâ epey uzaktı çünkü; ama yüz hatları toplam olarak öyle güçlü ve sempatik görünüyordu, öyle coşkulu ve güçlü bir güzellik yansıtıyordu ki, bulunduğu yörenin kızlarının tümü, o ateşli Güney kızları sıcak temmuz akşamları onu kapının önünden geçerken görünce iç geçiriyor olmalıydı.

Delikanlı oturduğu mezar taşının üstünde düşünüp duruyordu, göğsüne, ardından bacaklarına akan ay ışığının farkında bile değildi. Orta boylu, tıknazca bir gençti. Kolları fazlaca pazulu, çalışa çalışa sertleşmiş elleri sağlam işçi eliydi; bağcıklı, iri küt burunlu ayakkabıları taşıyan ayakları da yere iyi basıyordu; organ ve eklemelerinin ağır oturaklı yapısından anlaşıldığı kadarıyla halktan biriydi; ama boynun dik duruşunda, gözlerinden akan düşünceli bakışlarda bir isyan başlangıcı

vardı sanki; şimdiden belini bükmeye başlayan el işçiliğinin sersemletici etkisine yönelik bir isyan. Soyunun, ait olduğu sınıfın ağırlığı altında ezilmiş zekâya, bütün tenine nüfuz etmiş ince ve zarif bir ruha sahip olan, ama içinde yaşadığı kalın kabuktan sıyrılıp istediği şaşaaaya kavuşamadığı için acı çeken insanlardan olmalıydı. Bu yüzden, sahip olduğu güce rağmen sıkılgan ve endişeli görünüyordu, kendisini eksik hissediyor, eksiklerini nasıl tamamlayacağını bilemediği için de ister istemez kendinden utanıyordu. Cehaletini heyecana dönüştürmüş, kadın gibi zayıf, kahraman kadar cesur olabilecek küçük çocuk akıyla yönetilen mert bir delikanlıydı. O akşam ayağında, sırtında yeşilimtırak pamuklu kadifeden küçük damalı pantolon ve ceket vardı. Hafifçe arkaya ittiği yumuşak fôtr şapkası alnına bir gölge şeridi uzatmıştı.

Yakındaki saat gece yarısını vurunca daldığı düşlerden sıçrayarak uyandı. Bembeyaz ışıklar içinde olduğunu fark edince endişelenip karşıya baktı. Ani bir hareketle kendini yeniden karanlığın içine attı, ama daldığı düşün ucunu bir daha yakalayamadı. El ve ayaklarının buz kestiğini, sabırsızlandığını o zaman fark etti. Jas-Meiffren'e bir göz atmak için yeniden hamle etti, ama hâlâ kimse yoktu ve ortalık sessizdi. Sonra kendini nasıl oyalayacağını bilemez hâlde duvardan indi, kalas yığınları arasına sakladığı tüfeğini aldı, davul çalar gibi dipçiğine vurmaya başladı. Bir zamanlar muhtemelen bir kaçakçıya ait olan uzun, ağır bir karabinaydı silah; kundak ve namlu sapının kalınlık ve iriliğinden eski bir çakmaklı tüfek olduğu, yöredeki bir silah ustasının onu pompalı tüfeğe çevirdiği anlaşılıyordu. Çiftliklerde şömine üstüne asılı böyle birçok karabina vardır. Genç adam silahını sevgiyle okşadı, horozu en az yirmi kez kaldırıp indirdi, serçe parmağını namlunun ucundan içeri soktu, uzun uzun kundağı inceledi. Derken, çocukça duyguların da karıştığı delikanlıca bir coşku

uyandı içinde. Kaldırıp karabinayı yanağına dayadı, talimdeki acemi asker gibi doğrultup boşluğa nişan aldı.

Saat sekizi vurmak üzere olmalıydı. Silah neredeyse bir dakikadır yanağına dayalı vaziyette duruyordu ki Jas-Meiffren tarafından gelen, neredeyse fısıltı hâlinde, soluk soluğa kısık bir ses duydu.

“Orada mısınız, Silvère?” diye sordu o ses.

Silvère silahını yere bırakıp bir sıçrayışta mezar taşının üstüne çıktı.

“Evet, evet,” diye cevap verdi kısık sesle... “Dur sana yardım edeyim.”

Daha kollarını uzatmamıştı ki duvarın üstünde bir genç kız başı belirdi. Kedi gibi, şaşılacak bir çeviklikle bir dut ağacının gövdesine tutunup tırmanmıştı kız. Kararlı hareketlerine, rahatlığına bakılırsa bu tuhaf yola pek alışık. Göz açıp kapayana kadar duvarın tepesine çıkıp oturdu. Silvère de bunun üzerine kollarından kavrayıp onu mezar taşının üstüne bıraktı. Ama genç kız çırpınır gibi yaptı.

“Bırak beni,” dedi oyun oynayan küçük bir kız gibi kıkırdayarak, “bıraksana... Tek başıma da inebilirim pekâlâ.”

Sonra taşın üstünden seslendi:

“Çoktandır mı bekliyorsun beni?.. Öyle çok koştum ki soluk soluğa kaldım.”

Silvère cevap vermedi. Hiç gülecek hâli yoktu; mahzun, genç kıza baktı. Kızın yanına oturdu.

“Seni görmek istedim, Miette. Gerekseydi bütün gece beklerdim... Yarın sabah şafakla yola çıkıyorum.”

Miette otların üstüne yatırdığı tüfeği fark etmişti. Yüzünü ciddileştirip mırıldandı:

“Ya!.. Karar verildi demek... Baksana tüfeğin de yanında...”

Bir sessizlik oldu.

“Evet,” dedi Silvère o kadar da kararlı çıkmayan bir ses

tonuyla, “evet, benim tüfeğim... Evden bu akşam çıkarmak daha doğru geldi bana, Dide Hala sabah alırken görse endişelenebilirdi... Saklayacağım, gideceğim zaman da gelip alacağım.”

Ve Miette’in aptal gibi ortalık yere, otların üstüne bıraktığı tüfekten gözünü alamadığını görünce de kalkıp silahı yeniden kalas yığının arasına soktu.

“La Palud ve Saint-Martin-de-Vaulx isyancılarının yola çıktığını bu sabah öğrendik,” dedi doğrulurken, “geceyi de Alboise’da geçirmişler. Onlarla buluşup birleşme kararı verildi. Bir grup Plassans’lı işçi de bugün öğleden sonra şehirden ayrıldı; kalanlar kardeşleriyle yarın gidip buluşacak.”

Kardeşler kelimesi yeniyetmelere özgü bir abartıyla dökülmüştü ağzından. İyice canlanıp daha heyecanlı bir sesle ekledi:

“Çarpışma kaçınılmaz hâle geliyor,” dedi, “ama haklı olan biziz, biz kazanacağız.”

Miette gözlerini sabit bakışlarla önüne dikmiş, kimseyi görmüyor, Silvère’i dinliyordu.

“Pekâlâ,” dedi o susunca sadece.

Kısa bir sessizlikten sonra ekledi:

“Sen beni uyarıydın aslında, ama yine de umutluydum... Neyse, madem karar verilmiş.”

Söyleyecek başka söz bulamadılar. Atölye alanının ıssız köşesi, o yeşillikli sokakçık yeniden eski melankolik sessizliğine gömüldü. Kereste kümelerinin gölgesini otların üstünde gezdiren ay ışığından başka şey kalmadı. İki genç solgun ay ışığında mezar taşının üstünde hareketsiz, sessiz oturuyordu. Silvère kolunu Miette’in beline doladı, o da kendini onun omzuna bıraktı, ama öpüşmediler, öylece oturdular; daha çok kardeş şefkatinin sevecen masumiyeti vardı bu kucaklaşmada.

Miette’in üstünde topuklara kadar uzanan, bütün bed-

nini örten kapüşonlu, koyu renkli bir harmaniye vardı. Sadece başı ve elleri açıktaydı. Güney’de emekçi ve köylü, yani halktan kadınlar hâlâ böyle bol harmaniyeler giyer; yörede “pelisse” denen bu giyim tarzı epey eski tarihlere uzanıyor olmalı. Ama Miette gelirken kapüşonunu arkaya atmıştı, açık havada dolaşmayı seven, kanı kaynayan bir kız olduğu için hiç bone takmazdı. Ay ışığının bembeyaz ettiği duvarın üstünde başının keskin hatları iyice belli oluyordu. Çocuktaki Miette, ama kadınlığa adım atmış bir çocuk. Küçük kız bedeninde koca bir kadının belirlediği o güzel ara çağdaydı. O çağa giren her kız çocuğunda henüz açmış gonca narinliği, el ve ayaklarda ise hoş bir kararsızlık olur; bedenin çocukluğa özgü tatlı kırılğanlığının altından ergenliğin dolgun, şehvetli çizgileri belirmeye başlar, ilk kadınsı utanmalar ortaya çıkar; hâlâ yarı yarıya küçük kız bedenine sahiptir, ama bütün hatlarda kendisinin bile farkında olmadığı, cinsiyetini ortaya koyan bir itiraf vardır. Bazı genç kızlar için kötü bir çağdır bu; birden gelişir, çirkinleşiverirler, zamanından önce olgunlaşmış bitki gibi sararır, solarlar. Ama Miette için, kanı gürül gürül akıp açık havada yaşayan bütün kızlar için bir daha asla yaşayamayacakları etkileyici bir güzellik çağıdır bu. Miette on üç yaşındaydı. Beden olarak iriceydi, ama yüzü o kadar terütazeydi, bazen öyle saf gülerdi ki kimse daha yaşlı olduğunu düşünemezdi zaten. Hem artık evlenme çağına gelmiş olmalıydı, çünkü yaşadığı iklim ve zor hayat koşulları çabucak gelişip serpilmesini sağlamıştı. Neredeyse Silvere kadar iri, dipdiri, toplu bir kızdı. Sevgilisi gibi o da herkesin güzel dediklerinden değildi. Çirkin değildi elbette, ama yakışıklı gençlerin çoğu onu biraz farklı, tuhaf bulurdu. Şahane saçları vardı; kökünden itibaren semsert, alınına düz dökülen saçlar; köpüklü dalga gibi kuvvetle geriye atılır, sonra kaynaşmalı cilveli, mürekkep siyahı deniz renginde kıvrır kıvrır,

ensesden aşığı dökülürdü. Saçı öyle gürdü ki nasıl başa çıkacağına bilemezdi. Canı en çok buna sıkılırdı. Fazla dağılıp yer kaplamasın diye olabildiğince sıkı, çocuk bileği inceliğinde örerdi onları, sonra topuz yapıp ensesinde toplardı. Saç bakımını düşünmeye zamanı bile yoktu, ama ayna kullanmadan alalacele yaptığı bu topuz parmaklarında her zaman zarif bir şekil alırdı. Başında bu canlı miğferle, hayvan yelesi gibi şakaklardan, ensesinden taşan bu kıvrıkcık saç yığınıyla görenler için, onun yağmura kara aldırmadan böyle başı açık nasıl dolaştığını anlamak zor değildi. Kara saç çizgisinin altında iyice daralan alnı ince hilal biçiminde, rengi de aynen öyleydi. İri ve çıkık gözleri, geniş kanatlı, küçük ve kalkık bir burnu vardı; fazla etli ve kırmızı dudakları iyi bakınca kimilerine çirkin bile görünebilirdi. Ama hayat denen oyunun zorlu koşulları açısından bakıldığında simasındaki hoş yuvarlaklık, yüzündeki ayrıntıların bütünü tuhaf ve çekici bir güzellik oluştururdu. Miette arkaya attığı başını usulca sağ omzuna yatırarak gülünce, canlı neşe taşan gerdanı, çocuksu tombul yanakları, beyaz iri dişleri, kakhaha attıkça asma dalı tacı gibi ensesinde hoplayan kıvrıkcık saç örgüleriyle Antik Çağ'ın Baküs'ünü andırırdı; on üçünde bir kız çocuğu, bir bakire olduğunu anlamak için olgun kadın kakhahasını hatırlatan cilveli gülüşündeki masumiyeti sezmek, özellikle çenesinin pek çocuksu körpeliğine, şakaklarındaki yumuşak pürüzsüzlüğe dikkat etmek gerekirdi. Miette'in güneş yanığı yüzü bazı günler ışıdığında sarı kehribar huzmeleri yansıtır, siyah ince ayva tüyleri üst dudağını gölgeler gibi olurdu. Sürekli ellerini kullanarak çalışması kısa parmaklı küçük ellerinin biçimini bozmaya başlamıştı; bir iş yapmasa pekâlâ çok güzel, tombul, zarif kadın elleri olabilirdi bu eller.

Miette ve Silvère uzun süre hiç konuşmadı. Birbirlerinin zihnindeki endişeli düşünceyi okur gibiydiler. Geleceğin bi-

linmezlik ve korkusuna doğru indikçe de birbirlerine daha çok sokuluyor, daha sıkı sarılıyorlardı. Yüreklarının en kuytusundaki sesi duyuyor, yüksek sesle dillendirilecek yakınmanın insafsızca nafile olacağını hissediyorlardı. Ama genç kız boğulacak gibi oldu, kendini tutamayıp ikisinin de içini kemiren endişeyi bir cümlede dile getiriverdi:

“Geri döneceksin, değil mi?” dedi Silvère’in boynuna sarılarak.

Silvère cevap vermedi; boğazı daraldı, Miette gibi ağlamaktan korktu; başka nasıl yatıştıracağını bilemediği için genç kıızı kardeşçe yanağından öptü. Sonra köşelerine çekilip yeniden sessizliğe gömüldüler.

Derken Miette içinde bir ürperti hissetti. Silvère’in omuzuna yaslanmıyordu artık, bedeninin buz gibi olduğunu fark etti. Bir gün önce olsa ıssız yolun sonundaki bu mezar taşının üstünde böyle hissetmezdi; çünkü bu eski ölülerin huzurlu tanıklığında sevgilerini kimbilir kaç mevsimdir öyle hoş, öyle mutlu yaşıyorlardı ki.

“Çok üşüdüm,” dedi harmaniyesinin kapüşonunu kafasına geçirerek.

“Yürüyelim ister misin,” diye sordu delikanlı, “saat daha dokuz bile değil, yolda şöyle küçük bir gezinti yapabiliriz.”

Miette bu buluşmanın, bütün gün hayalini kurduğu o akşam sohbetlerinin keyfini kimbilir daha ne kadar zaman tadamayacağını düşünüyordu.

“Yürüyelim, evet,” dedi canlanarak, “değirmenin oraya kadar gidelim... İstersen bütün gece kalabilirim de.”

Oturdukları taştan kalkıp bir kereste yığınının gölgesine sığındılar. Miette küçük baklava deseni işlemeli, içi kan kırmızısı basma astarlı harmaniyesini açtı, sıcacık geniş mantonun bir kanadını kaldırıp Silvère’in omuzunu, her yanını örttü; şimdi birbirlerine sarılı aynı yerde, aynı giysinin

çindeydiler. Kollarını birbirlerinin beline dolayıp tek vücut oldular. Tek bir varlık olarak böyle iç içe geçtikten, hangisi kimin bedeni belli olmayarak harmaniye katlarının arasına gömüldükten sonra küçük adımlarla yola doğru yürümeye başladılar, atölye alanının ay ışığıyla ağarmış bölümünü korkusuzca geçtiler. Miette'in harmaniyesi Silvère'i sarıp sarmalamış, o da sanki örtü her akşam bunun için kullanılıyormuş gibi hizmeti doğal karşılamıştı.

1851'de, iki yanına kenar mahallenin kurulduğu Nice yolunda asırlık karaağaçlar vardı. Şehrin temizlik meraklısı belediyesi birkaç yıl önce bugün enkaz hâlindeyken bile heybetli, güçlü görünen bu yaşlı dev ağaçları söküp yerine küçük çınarlar dikmişti. Silvère ve Miette ay ışığının yol boyunca iri dalların gölgesini serpiştirdiği ağaçların altına geldiklerinde evlerle aynı hizada, sessiz sessiz kımıldayan karaltılar olduğunu fark ettiler iki üç kez. O gölgeler de aynı giysi içinde birbirine şefkatle sarılmış sevdalı çiftlerdi onlar gibi; gezintiye çıkmışlardı.

Bu gezinti tarzı Güney şehirleri âşıkları arasında pek gözdedir. İleride bir gün evlenecek olan bu halkın delikanlı ve genç kızları bunun öncesinde biraz olsun öpüşmek ister, ama çok dedikoduya maruz kalmadan nerede rahatça öpüşebileceklerini de bilemezler; aileleri onları bu konuda serbest bıraksa, baş başa kalabilecekleri bir oda kiralsalar ertesi gün memleketin diline düşecek bir rezaletin malzemesi oluverirler; ayrıca her akşam ıssız kıra bayıra çıkacak zaman da yoktur. Bu durumda buldukları çare ikisinin ortası bir şeydir; kenar mahalleleri, boş arsaları, ağaçlıkları seçer, gelen geçeni olmayan, kuytusuz bol yerlerde dolaşırlar. Şehirde herkes birbirini tanıdığı ve mümkün olduğunca ihtiyatlı davranmak gerektiği için de, koca bir aileyi içine alabilecek bollukta harmaniyelere sarınıp tanınmaz hâle gelirler. Ana babalar da

zifiri karanlıkta yapılan bu gezmelere göz yumar; katı taşra ahlakçılığı da rahatsız olmaz; âşıkların köşe bucak yer aramadığına, karanlıklarda konaklamadığına inanılır nedense ve bu kadarı namus diye tutturulanları ikna etmeye yeter. Yürürken en çok öpüşebilirsin çünkü. Ama kızın bazen kötü yola saptığı da olur; âşıklar uygun bir yer bulup oturmuş olabilirler.

Aslında bu aşk gezmelerinden daha hoş bir şey yoktur. Güneyde şeytani ve hoş hayal gücü denince akla gelen her şey bu gezmelerde de vardır. Yörenin bahtsız insanlarına küçük mutluluklar getirecek gerçek bir maskeli balo görüntüsüdür bu. Âşık kadın için yapılacak tek şey harmaniyesini şöyle bir aralamaktır; sevgilisi orayı tam bir sığınağa dönüştürüverir; şehirli küçük burjuvaların âşıklarını yatak altına ya da gardıroba saklaması gibi, onlar da âşıklarını kalplerine bastırır, gysilerinin yumuşak kıvrımlarına gizlerler. Böyle yasak meyvelerin tadı orada bambaşkadır; açık havada, lakayt insanların ortasında, yol boyunca yenir o meyve. Asıl güzel olan, öpüşmelere asıl güçlü hazzı veren, gece el ele dolaşmanın mümkün olduğu bu alanda tanınma ya da birilerince parmakla gösterilme tehlikesi yaşamadan, herkesin içinde rahatça kucaklaşıp sevişmenin mümkün olduğu inancıdır. Kadınli erkekli çift harmaniyeye sarınca kara bir cisme dönüşür çünkü, öteki herhangi bir çiftten farkı kalmaz. Sonradan gelip de kımıldayıp duran o kara cismi gören biri için bu, gezinen, sezilen ama kimliği teşhis edilemeyen aşk demektir. Âşıklar iyi gizlendiklerini bilir; kendilerini evlerinde hissedebilir, ama alçak sesle konuşurlar; genellikle saatlerce, yolları nereye götürürse oraya yürür ama tek kelime etmezler, aynı bez parçasına sarınmış, mutlu ve mesutturlar. Bu hem baştan çıkartıcı, hem masumane bir şeydir. Baş suçlu ise iklim koşullarıdır; âşık çiftleri kenar mahallenin köşe bucağını kaçamak mekânı olarak seçmeye ilk o davet eder. Güzel yaz geceleri Plassans içinde her yerde,

her duvar gölgesinde mutlaka kapüşonunu başına geçirmiş bir çifte rastlanır; kimi yerler, mesela Saint-Mittre Meydanı ılık gecenin tatlı alacakaranlığında birbirine sürtünerek aheste beste dolaşan pelerinli kapüşonlu sessiz maskeli balocularla dolar. Yıldızların yörenin garibanları şerefine verdiği gizemli bir şölenin davetlisi gibidirler. Hava lar iyice ısındığında genç kızlar harmaniyeyi atıp eteğin üst katını kaldırmakla yetinir. Kışınsa ateşli âşıklar kara buza bile aldırış etmez. Nitekim Silvère ve Miette Nice yolundan aşağı doğru indikleri o aralık gecesinde soğuktan şikâyet etmeyi akıllarına bile getirmedi.

İki genç bütün kenar mahalleyi tek kelime etmeden yürüyerek geçtiler. Sessiz bir neşeyle kucaklaşmanın ılık hazzını tadıyorlardı. Kalplerinde keder vardı, birbirlerine sınımsız sarılmanın mutluluğuyla hüznü veda heyecanı iç içeydi. Yürüyüşü sükûnete kavuşturan bu sessiz ortamın acı tatlı heyecanı hiç tükenmeyecek gibiydi. Derken evler seyrekleşti, mahallenin sonuna geldiler. Bir demir parmaklığın birleştirdiği iki güçlü sütunlu Jas-Meiffren Kapısı önlerindeydi, parmaklığın arasından bakınca iki yanı dut ağaçlı uzunca yolu gördüler. Silvère ve Miette girerken ister istemez konağa doğru baktılar.

Yol Jas-Meiffren'den itibaren tatlı bir eğimle bir vadi dibine doğru iner; yazın çay, kışın sel olup akan küçük bir ırmağa yataklık eder burası. O tarihlerde iki sıra hâlinde uzanan karaağaçlar hâlâ oradaydı ve yola görkemli bir cadde havası verirdi; buğday ekili, cılız bağ kütüklerinin olduğu, iki sıra ulu ağaç arasından geniş çizgi hâlinde inen, yamacı ikiye bölen bir cadde. Yolun iki yanında uzanan yeni bellemiş tarlalar o aralık ayı gecesinde, parlak, donuk ay ışığı altında havadaki bütün gürültüyü emen kül rengi geniş bir pamuk katmanı gibiydi. Uzaktan Viorne Çayı'nın belli belirsiz çağlması duyuluyor, kırların o muazzam sükûnetini bir tek o bozuyordu.